

Hadâiku's-şakâik ve Hadâiku'l-hakâik'te Bulunmayan Ulemâ Hakkında Notlar

Dr. Câhid BALTACI

İslâm dünyasındaki tabakât ve terâcim-i ahvâl kitapları te'lifi geleneğine uyarak Osmanlılarda ilk eser veren, Taşköpri-zâde İsmâ müddin Ahmed Efendi'dir. Gerçi Bursalı Lâmiî Çelebi (v. 932/1525-26), 927/1520-21'de İran şâirlerinden Mevlâna Câmî'nin «Nefehâtü'l-üns»'ünü Türkçeye tercüme ederken sonuna Anadolu meşâyihinden bazı zevâtın hal tercemelerini de ilâve etmişti. Anadolu Türk Edebiyatı sahasında telif edilmiş ilk tezkire olarak bilinen **Sehî Tezkiresi** de 945/1538-39 tarihinde yazılmış ve bizde ulemâ terâciminden bahseden ilk eserlerden sayılmıştır. Bunlardan başka Taşköpri-Zâde'ye kaynak olacak bazı eserlerin de mevcûdiyeti muhakkaktır. Bununla beraber İsmâ müddin Ahmed Efendi'nin eserinin mukaddimesinde söylediği gibi Arap ve Fars ulemâ ve âyânının menâkıbı çoktan zapt edildiği halde Osmanlı ulemâsının menâkıbı zaptedilmemişti.

Taşköpri-zâde'nin «faziletler gülistanının menkıbelerini, medihlerini ve millet-i Hanefiyye-yi nu'mâniyye gülşeninde toplanan maarif nurları çiçeklerinin şerefli ahvâlini» ihtivâ etmesinden dolayı **Şakâiku'n-nu'mâniyye** adını verdiği eser, arapça olup ulemâdan 371, meşâyihden 150 olmak üzere Osmanlı devletinin te'sisinden 965/1557-58 tarihine kadar 521 zevâtın hal tercemelerini vermektedir. Eserde Osman Gazi'den başlamak üzere Kanûnî Sultan Süleyman devrine kadar her pâdişahın saltanat devrindeki ulemâ ve meşâyihin hal tercemeleri vefat tarihleri esas alınarak verilmiştir.

Te'lifi biter bitmez büyük bir rağbete mazhar olan Şakâiku'n-nu'mâniyye'nin kısa zamanda bir çok kimseler tarafından istinsah edildiği görülmektedir. Atâî'nin kaydına göre eserin telifinin itma-

mi sırasında hayatta bulunan ve Emir İakâbı ile anılan Muhammed Şerif (v. 982/1574-75) Şakâik istinsâhını âdet hâline getirmiş ve bununla geçimini temin etmişti. Bugün sâdece İstanbul kütüphanelerinde yetmiş yakın ve dış memleketlerdeki kütüphanelerde altmışa yakın nüshaları bulunan Şakâik nüshaları da bize, bu eserin ulaştığı rağbeti göstermektedir.

Şakâik, sadece arapça bilen medrese câmiasında rağbet bulmamış, arapça bilmeyen dış muhitte de alâka ile karşılanmıştır. Bu yüzden intişârının daha ilk senelerinde türkçe tercümesine ihtiyâç duyulmuştur. Şakâik'in ilk türkçe tercümesi, daha müellifin sağlığında Âşık Çelebi (v. 979/151-72) tarafından yapılarak müellife takdim edilmişti. Belgratlı Muhtesib-zâde Muhammed Hâki (v. 975/1567-68)'de, müellifin sağlığında İstanbul'a gelerek onun müsâdesini almış ve 968/1560-61'de «Hadâiku'r-reyhân» adıyla tercümeyi ikmâl etmişti. Daha sonra 972/1564-65 tarihinde Derviş Ahmed adında birisi tarafından, II. Selim devrinde Seyyid Mustafa adında başka bir kimse tarafından, 995/1586-87'de Edirneli Mehmed Mecdi (v. 999/1590-91) tarafından ilâvelerle birlikte, 998/90'da İbrâhim b. Ahmed Âmâsi ve 1098/1686-87'de Muhammed b. Yusuf Çerkes tarafından türkçe tercümeleri yapılmıştır. Bunların dışında mütercimini bilinmeyen Şakâik tercümeleri de bulunmaktadır.

Metni ve tercümeleri rağbet bulan Şakâik'in telhislerine de i'tibâr edilmiştir. Mektûbizâde Abdül-aziz Efendi (v. 1279/1862-63), Nev'i-zâde Atîf ve Uşşaki-zâde İbrâhim zeyillerini de telhis maksadıyla evvelâ Şakâik'i telhis ederek işe başlamıştı. Atâi zeylini telhis eden başka bir zâtın Şakâik'e de bir telhisinin bulunduğu, «Müntehabât-ı Zeyli Atâi»nin başındaki kayıttan anlaşılmaktadır.

Taşköpri-zâde'nin Osmanlı câmiasında açtığı biyografik eser yazma çığırını, kendisinden sonra da bir çok müellifin hevesi oldu. Daha Taşköpri-zâde'nin sağlığında telif edilmeye başlanan Şakâik zeyilleri, Osmanlıların son devrine kadar devam etti. Şakâik'e ilk zeyli, Şakâik'in ilk mütercimlerinden Âşık Çelebi yazdı. Arapça olarak yazdığı bu zeylde Âşık Çelebi, Taşköpri-zâde'nin bıraktığı yerden II. Selim devri ortalarına kadar, yani 976/1568-69 senesine kadar 42 zâtın hâl tercemesini yazmıştır. Daha sonra Uzun Bâli-zâde Ali Manik (v. 992/1584) (Âtîf Efendi kütüphanesi nr. 1901'deki Şakâik zeylinde «eşşehir bi Manik., denilmektedir.), Taşköpri-zâde'nin bıraktığı yerden kendi zamanına kadar, yani 968-991/1560-1583 tarihleri arasında yaşayan ulemânın hâl tercemelerini «el-İkdu'l-man-

zûm fi zikri efâdül'r-rûm» adını verdiği arapça eserinde bir araya topladı. Bu eser, daha sonra İbrahim b. Ahmed tarafından Türkçe'ye tercüme edildi. Bundan sonra İştibli Hüseyin Sadri (v. 993/1585), Muhammed b. Mustafa, Lütfi Beyzâde (v. 995/1586-87), Saçlı Emir-zâde Abdu'l-kâdir (v. 1000/1591-92), Seyrek-zâde Emrullah Muhammed (v. 1008/1599) ve Hâmidî Karaca Ahmed (v. 1024/1615) tarafından zeyiller yazıldı. Daha sonra da Abdülkerim b. Sinan Akhisârî (v. 1038/1628-29) «**Terâcim-i kibâri'l-ulemâ ve'l-vüzerâ**» adıyla ve yedi sadrazamla ulemadan yedi kişinin hal tercemelerini muhtevî türkçe bir zeyl yazdı. Nev'i-zâde Atâî (v. 1045/1635-36) ise «**Hadâiku'l-hakâik fi tekmileti's-şakâik**» adıyla bir zeyl yazarak 965-1044/1557-1635 tarihleri arasındaki yaşamış olan 783 ulemâ ile 181 meşâyihin hal tercemelerini yazmıştır. Uşşâki-zâde İbrâhim Hâsib (v. 1136/1723-1724) de Atâî'nin zeyline 1114/1702-703 tarihinde bir zeyl yazmıştır. Türkçe olarak kaleme alınan bu eser, 1043/1633-34'ten 1106/1694-95 tarihleri arasında yaşamış bulunan 527 ulemâ ve meşâyihin hal tercemelerini toplamaktadır. Şeyhi Mehmed Efendi (v. 1102/1690-91) ise Uşşâki-zâde'nin eserini beğenmeyerek «**Vakayiu'l-fuzalâ**» adıyla üç cildlik yeni bir zeyl hazırlamaya karar vermiştir. Atâî'nin bıraktığı yerden işe başlayan Şeyhi, eserin birinci cildinde 1043-1098/1633-1687 tarihleri arasında yaşayan, ikinci cildinde 1099-1130/1688-1718 tarihleri arasında yaşayan ulemâ ve meşâyihin hal tercemelerini yazmıştır. Babasının notlarını toplayan oğlu Hasan da eserin üçüncü cildini hazırlamış ve 1131-1143/1719-1730 tarihleri arasında yaşayan ulemâ ve meşâyihin hal tercümelerini bir araya toplamıştır. «**Tekmiletü's-şakâik fi ahvâli'lhakâik**» müellifi Fındıklılı İsmet Efendi (v. 1322/1904) ise Şeyhi'nin bıraktığı yerden yani 1143'ten alarak 1314/1896 tarihine kadar sekiz ciltlik bir şakâik zeyli yazmıştır. Ancak iki cildini temiz ederek II. Abdülhamid'e takdim ettiğinden bunların bir bölümü sonradan İbnü'l-Emin Mahmud İnal tarafından Yıldız evrâkı arasında bulunmuş, bir parçası da daha sonra yine aynı evrak arasında ele geçerek Üniversite Kütüphânesine alınmıştır. 45 yıllık bir emeğin mahsulü olan bu eserin diğer ciltleri ise 1314 Fındıklı yangınında yanmıştır. Mevcut bölümler TTEM, nin 1925, 1926'da çıkan 12 (89)-15 (92) sayılarında tefrika edilmeye başlanmış ise de arkası gelmemiştir.

Görüldüğü gibi İsmet Efendi, Osmanlı câmiasında Taşköpri-zâdenin başlattığı sünneti 1896 tarihine kadar getirmiş ise de yangın sebebiyle bu büyük gayret hebâ olmuştur. Şu durumda 1143/1730'dan 1342/1924 tarihine kadar olan devredeki ulemâ ve meşâyihin hal

tercemeleri, şakâik metoduyla telif edilmemiştir. Ancak bu döneme âid Kadi-asker rûznamçeleri ve tarik defterleri elimizde bulunduğundan bu boşluğu doldurmak mümkündür. Kaldı ki bu devrin bazı yıllarını muhtevî telifler de yapılmıştır. Amasyalı Âkif-zâde Abdurrahim Efendi (v. 1232/1817)'nin «Kitâbu'l-mecmu' fi'l-meşhûd ve'l-meşmû» adlı (ve 1150-1221/1737-1806 senelerini ihtiva eden arapça eseri bilhâssa Anadolu ulemâsı bakımından oldukça önemli bir eserdir. Kezâ M. Cevdet yazmaları arasındaki Ricâl-i ilmiyye Defterleri ve Şer'iyye Sicilleri Arşivi'ndeki Sicil Dosyaları ile Ders Vekâleti'ne âid defterler bu devir için son derece önemlidir. Merhum Ebu'l-ülâ Mardin Huzur Dersleri adlı iki ciltlik biyografik eserini ve Sâdık Albayrak üç ciltlik gayr-ı münteşir «Son Devir Osmanlı Ulemâsı» adlı eserini Şer'iyye Sicilleri Arşivi'ndeki Sicil Dosyalarına istinâden yazmışlardır.

Ancak bizim bu çalışmamızda üzerinde durmak istediğimiz mevzu son dönem Osmanlı ulemâsı değil, Şakâik'in en çok kullanılan Mecdî tercümesi «Hadâiku's-şakâik» ve Nev'i-zâde Atâi'nin «Hadâiku'l-hakâik fi tekmileti's-şakâik» adlı zeylinde bulunması gerekirken kaynak kifâyetsizliği sebebiyle bu eserlerde bulunmayan ulemâ hakkında bazı bilgiler sunmaktır. Yoksa mevzû-i bahs olan ulemânın hal tercemeleri değildir. Mecdî tercümesinin sınırlarına giren sahadaki ulemâ hakkındaki notlarımıza ilhâkât nazarıyla bakılabilirse de Atâi'nin zeyli sahasında toplamakta olduğumuz notlarımız bu esere küçümsenemeyecek ilâveler getirecektir. Bunun da sebebi Atâi'nin devrine âid olan Kadi-asker Ruznâmçeleri ve Tarik Defterleri'nin büyük çoğunluğunun elimizde bulunmasıdır. Fakat biz bu devre âid elimizdeki bütün tesbitlerimizi burada ortaya koyacak değiliz. Zira bu, bir tebliğin sınırlarını aşmaktadır. Bu sebeple biz, bazı misaller vermekle yetineceğiz.

Evvelâ şunu belirtmek isteriz ki Şakâik ve Hadâik'in kaynakları hakkında henüz ortaya çıkmış yeterli bir araştırma mevcut değildir. Bu eserleri tanıtıcı mâhiyette hazırlanmış bazı makaleler ve bibliyografik eserler bulunmaktadır. Taşköpri-zâde eserinin mukaddimesinde te'lif sebebini anlatırken kendisinin öteden beri ulemâ menâkıbını tetebbua düşkün olduğunu, arap, fars ulemâ ve âyanının menâkıbı çoktan taptedildiği halde kimsenin şimdiye kadar bu memleket ulemâsı hakkında böyle bir teşebbüste bulunmadığını ifâde ediyor ve rivâyete göre Zenbilli Ali Efendi'nin oğlu Fudayl Çelebi'nin ricâsı üzerine eserini yazıyor. Filhakika bugünkü bilgilerimi-

ze göre arap dünyasındaki tabakât kitapları hacminde olmasa bile onlar örnek alınarak Osmanlılarda ortaya konulan ilk terâcim-i ahvâl kitabı Şakâiku'n-nu'mâniyye'dir. Mecdî'nin kaydına göre de Ebû'l-hayr İsmâüddin Ahmed Efendi, bu eserini gözlerini kaybettiğinden sonra dikte ettirerek yazdırmıştır. Burada zihne şu sualler geliyor. Acaba Taşköpri-zâde'den önce Osmanlı dünyasında terâcim-i ahvâle âid hiç eser yokmuydu? Buna evet yoktu diyebilmek mümkün değildir. Osman Gâzî'den Kanûni Sultan Süleyman'a kadar 500 küsur ulemâ ve meşâyihin biyografisini semâi tarikle toplamak ve zihinde muhâfaza etmek mümkün olmasa gerek. Bu yolla insan, ancak kendi yaşadığı devirdeki biyografiyi toplayabilir. Kaldı ki Lâmiî mahtlasıyla meşhur Bursa'lı Mahmud b. Osman (v. 938/1531) Câmî'nin «Nefehâtü'l-üns»ünü farsçadan türkçeye çevirirken, Hacı Bayram Veli, Akşemseddin, Geyikli Baba, Yazıcı-zâde, Yunus Emer ve Hacı Bektaş Veli gibi bazı Anadolu meşâyihinin hal tercemelerini de sonuna ilâve etmişti. Sonra II. Murad devri şâirlerinden Ömer b. Mâzî'nin 840/1436-37'de te'lif ettiği «Mecmuâtü'n-nezâir», Eğridirli Hacı Kemâl'in 918/1512-13'te tamamladığı Câmîu'n-nezâir» gibi nazire mecmuaları, menâkıbnâmeler, Sehi ve Latifi tezkireleri gibi tezkireler de Şakâik'ten önce te'lif edilmişlerdi. Ulemâ menâkıbını tetebbua meraklı olan Taşköpri-zâde'nin bunları tetebbua etmediğini düşünmek güçtür. Sonra yorgun bir hâfıza ve üstelik gözleri görmeyen bir insanın bu kadar biyografiyi zihinden dikte ettirmesi de mümkün görünmemektedir. Zinde bir hâfızanın bile her şahsa âid müteaddit tarihleri ve o şahsın eserlerini hafızada tutabilmesi güç iken yorgun bir hâfıza, bunu senelerce nasıl saklayabilir? Mecdî Efendi, Taşköpri-zâde'nin tebyiz edemediği diğer eserlerinden bahsettiğine göre not tutma alışkanlığı olan bu zâtın bu kadar mühim saydığı bir mevzuya âid notlarının bulunmaması nasıl düşünülebilir? Anlaşıyor ki Taşköprizâde, daha önce çeşitli kaynaklara dayanarak tuttuğu notları, başka birinin de yardımıyla yazdırmıştır. Daha sonra Mecdî Efendi de bu arapça te'lifi türkçeye çevirdiği gibi, Taşköpri-zâde'nin kullanmadığı bazı kaynaklara dayanarak eseri tashih ve tevsi etmiştir. Bu bakımdan Mecdî Mehmed Efendi'nin Hadâiku's-şakâyık'ını, sadece Şakâiku'n-nu'mâniyye'nin bir tercümesi olarak tanımak yanlıştır. Bu vesile ile burada Şakâiku'n-nu'mâniyye ve Hadâiku's-şakâik arasındaki farklılıkları ortaya koyacak bir çalışmaya ihtiyaç olduğunu ifâde etmek isterim.

Atâi'ye gelince o da şüphesiz kaynak olarak kendisinden önce-

ki te'lif edilmiş Şakâik zeyillerini kullandığı gibi şuarâ tezkireleri ve kronikleri kullanmış olmalıdır. Âşık Çelebi ve Uzun-Bâli-zâde Manik Ali'nin arapça Şakâik zeyilleri ile İştibli Hüseyin Sadri ve Lütfi Bey-zâde Muhammed b. Mustafa'nın Şakâik zeyillerini kullanan Atâi, Saçlı Emir zâde Abdulkâdir, Yılançılık Efendi için şöyle demektedir: «Elfâzı süst ve terâkibi nâdir, dürüst» (Atâi s. 152). Bu ifade Nev'î zâde'nin onun eserini kaynak olarak kullandığını açıkça anlatmaktadır. Seyrek-zâde Emrullah Muhammed'in eseri için de: Müderris ve kadî Emrullah Muhammed b. Seyrek Muhyiddin (9445-1008 /1539-1600) in Şakâiku'n-nu'mâniyye'ye zeyli ve kenarında ilhâkâtı bulunduğunu ifade etmekte ve «ekseri şütum olmağın şöhet bulmadığını» söylemektedir. Kezâ Atâi, hocası Hâmidli Karaca Ahmed'in Şakâik zeyli ile Abdulkerim b. Sinan Akhisâri'nin «Terâcimu kibâri'l-ulemâ ve'l-vüzerâ» adlı eserinden de istifâde etmiş olmalıdır. Kezâ Âşık Çelebi (v. 979/1571), Ahdi (v. 1002/1593), Beyânî (v. 1006/1597) Kınalı-zâde Hasan Çelebi (v. 1012/1608), Sâdîki (v. ?), Riyâzî (v. 1054/1644) ve Kaf-zâde (v. 1031/1621) nin tezkireleri gibi eserleri de kaynak olarak kullanmış olmalıdır. Kezâ Abdul-Kadir Ayderûsi'nin En-nurus-sâfir fi ahbâri'l-karni'l-âşir adlı eserinden de istifade etmiş olmalıdır. (1)

Bununla beraber gerek Taşköpri-zâde'nin gerek Mecdi'nin ve gerekse Atâi'nin kullanamadıkları veya kısmen kullandıkları kaynakların bulunduğu anlaşılmaktadır. Kadî-asker rûz-nâmçeleri, **Tarik Defterleri, Ruus Defterleri ve Mühimmeler** bunların en önde gelenleridir. Gerek Taşköpri-zâde ve gerekse Edirneli Mecdi eserlerini te'lif ettikleri zaman İstanbul'da olsalar da devletin bu resmi yazışmalarını kullanmadıkları, hiç değilse tamamen kullanamadıkları anlaşılmaktadır. Atâi ise eserini te'lif ettiği sırada Üsküpte bulunmaktaydı. 1042-1044 seneleri arasında iki sene gibi kısa bir zamanda ancak kendi kütüphânesindeki eserlerle iktifâ etmek durumundaydı. Zikrettiğimiz kaynakları tetkik için İstanbul'a gelmeye ne zaman müsâidti ne de şartlar... Hatta örneklerde de görüleceği gibi Atâi, Rumelide iken kendisine yakın yerlerde hizmet eden ulemânın terâcim-i ahvâlini dâhî tetkike imkân bulamamıştır denilebilir. Hangi kaynaklardan istifâde ederse etsin aşağıda arzedeceğimiz örnek-

(1) Muhabbi'nin Hulâsetü'l-eser fi a'yâni'l-karni'l-hâdi aşer adlı eseri ise Nevî-zâde'nin zeylinden daha sonra te'lif edildiğinden Mehmed Muhibbî, Atâi'yi kaynak olarak kullanmıştır. (Krş. Hulâsetü'l-eser I, 3.) Muradî'nin silkü'd-dürrer a'yâni'l-karni's-sâni aşer'i ise Muhibbî'nin zeylidir.

ler onun bazı kaynakları kullanmadığını, husûsiyle **Kadı-asker rûz-nâmçelerinden** istifâde etmediğini göstermektedir.

Şakâik ve zeyillerinin, hal tercemeleri vefât tarihini esas alarak verdiklerini bilmekteyiz. Arzedeceğim misallerdeki ulemânın hepsinin vefat tarihlerini tesbit edebilmiş değilim. Ancak bunlardan «**Hadâiku's-şakâik**» ve «**Hadâiku'l-hakâik**» için arzettiğim eşhâsın bir kısmının bunlara girecek bir zamanda vefat ettikleri görülmektedir. Diğer taraftan hemen hepsi müderris olan bu ulemânın hizmet ettikleri medreselerin hemen hepsinin daha önce te'sis edilmiş olduklarını ve binâenaleyh **Hadâik** ve **Hakâik**'in oralarda daha önce müderrislik yapan ulemânın biyografilerini verirlerken onlardan bahsetmeleri gerekirdi ki bunları da görmüyoruz. Yeni kaynaklarımız bize bir çok yeni medrese isimleri ve müderrisleri tanıtmaktadır.

Bu giriş ve münâkaşadan sonra «**Hadâiku's-şakâik**» ve «**Hadâiku'l-hakâik fi tekmileti's-şakâik**»te bulunmayan ulemadan seçtiklerimizi arzedebiliriz.

A) **Hadâiku's-şakâik**'te bulunmayan ulemâ:

1 — **Hâmidi Efendi**: Asıl adını tesbit edemediğimiz bu müderris Edirne Halebiyye Medresesi müderrislerindedir. 26 Rebiül-evvel 909/22 Eylül 1503'de bu medreseye müderris ta'yin edildi. (**Defter-i müsevvedât-ı in'âmât ve tasaddukât ve teşrifât**, s. 14.) **Hadâik**'te bu tarihte hiç bir tevcih görülmemektedir.

2 — **Bağdat Kadısı Sinan Efendi**: 913/1507-8'de Bursa'da Çelebi Sultan Mehmed Medresesi'nde müderris idi. (**İn'âmât**, s. 265.) 25 Muharrem 914/27 Mayıs 1508'de (**İn'âmât**, s. 273), 14 Cemâziyyelâhir 914/10 Kasım 1508'de (**İn'âmât**, s. 295), 9 Cemâziyyelevvel 915/26 Ağustos 1509'da aynı medresede tedrise devâm ederken in'am verildi. (**Defter-i müsevvedât-ı in'âmât ve tasaddukât ve teşrifât**, s. 341). **Hadâik**'te bu tarihte bu isimde bir müderristen bahsedilmemektedir.

3 — **Bağdâdi-zâde Efendi**: Bursa'daki Manastır Medresesi'nde müderris iken 5 Şevval 916/6 Ocak 1511'de in'am verildi. Adını tesbit edemediğimiz bu müderristen de **Hadâik**'te bahis yoktur. (**Defter-i inâmet**, s. 416.)

4 — **Abdi Çelebi**: Mülâzemetten sonra yevmi 20 akçe ile Bursa'daki Hamza Bey Medresesi'ne müderris oldu ve 945/1536-37 tarihinde burada müderris iken vefât etti. (**Zübdetü'l-Vekâyi'** der belde-i celile-i Bursa, 114 a.)

5 — Mes'üd Efendi: Kâdi-asker Şeyh Muhyiddin Efendi'nin arzıyla 24 Rebiülevvel 954/15 Mayıs 1546'da Sahn pâyesiyle Bosna'daki Hüsrev Paşa Medresesi tevcih edildi. Bundan sonra burası tevcih edilecek müderrislere de aynı akçe ile tevcih edilmesi emredildi. (Kâmil Kepeci Tasnifi Ruus Defteri, 208, s. 84.)

6 — Derviş Mehmed Efendi: İstanbul'daki Molla Gürânî Medresesi'nde müderris iken yaşlılığı sebebiyle 23 Ramazan 957/26 Eylül 1550'de yevmi on akçe ile tekâüd oldu. (Ruus Defteri, 209, s. 107.)

7 — Hasan Efendi: Bağdattaki Mustansırıyye Medresesi'nde yevmi 20 akçe ile müderris iken yevmiyyesinin kendisine yetmediğini bir mektupla Divân-ı Hümâyûn'a arzemesi üzerine 20 Cemâziyyevvel 961/23 Mayıs 1554 tarihinde ihtiyâcının Bağdat hazine-sinden karşılanmasına hükmedildi. (Ruus Defteri, 211, s. 57.)

8 — Ahmed Çelebi: Bazı Dâru's-şifâlarda reisu'l-etibbâ olduktan sonra 957/1550'de Süleymâniyye Tıb Medresesi inşâ olunduktan ilk müderris olarak yevmi 60 akçe ile (Âli, Künhu'l-ahbâr, 377a, Peçûyi, I, 462) buraya tayin olundu. Fakat aynı yıl içinde Bers (Keten yaprağıyla yapılmış Afyonlu şurup) ve Afyon mübtelâsı olduğundan dolayı vefat etti. (Ruus Defteri, 238, s. 22.)

9 — Muslihiddin Efendi: Yevmi 8 akçe ile Bursa'daki Yıldırım Bayezid Dâru's-şifâsında tabib-i sâni iken 963/1555-56'da vefat etti. (Ruus Defteri, 214, s. 23.)

B) Hadâiku'l-hakâik fi tekmeleti's-sakâik'te bulunmayanlar.

1 — Zanos Mehmed Efendi: İstanbul'da Molla Gurânî Medresesi'nden tekâüde ayrıldığında Ali Paşa evkâfı zevâidinden yevmi 10 akçe almakta iken Safer 971 Eylül-Ekim 1563'te vefat etti. (Ruus Defteri, 213, s. 18.)

2 — Yahyâ Efendi: 25 Cemâziyelâhir 972/3 Şubat 1565'te Bursa'daki Manastır Medresesi'nde müderris idi. (Mühimme Defteri, VI, s. 303.)

3 — Mehmed Efendi: İstanbul'da Piri Paşa Medresesi'nde müderris iken 2 Safer 981/3 Haziran 1573'te Edirnekapi'daki Mihrimâh Sultan Medresesi'ne ta'yin edildi. (Ruus Defteri, 225, s. 269.)

4 — Fettah Çelebi: İstanbul'da Cemâl Halife Medresesi'nde müderris iken 977/1569-79'da vefat etti. (Tarih-i Silsile-i ulemâ, 7a.)

5 — Şevki Efendi: Yevmu'l-ehad fi 23 Cumâdi lâhira sene 995. Kasaba-i Tirnova'da vâki cenâb-ı cennet mekân merhûm ve mağ-

fûrun leh Sultan Yıldırım Hân Medresesi'nde yevmi 50 akçe ile müderris olan mevlânâ Şevki dâileri vefat idup yine yevmi elli akçe (ile) Yeni Pazar'da vâki Sinan Bey Medresesi'nden munfasıl olub birbuçuk yıldan ziyâde zaman infisâli olan mevlânâ Muslihiddin dâileri tâlib olub lâyük ve mustehik olmağın sadaka buyurulmak ricâsına pâye-i serir-i ma'delet-masira arz olunup kayd olundu.» (Rûmeli Kadi-askerliği Rûznâmçesi (RKR.), III, s. 6-7.)

6 — Abdulhay Efendi: «Yevmu'l-ehad fi 23 Cümâde'l-âhira sene 995. Kasaba-i Üsküb'de vâki merhûm İsâ Bek Medresesi'nde yevmi 50 akçe ile müderris ve müftî olan Mevlânâ Abdu'l-hay dâileri vefât idub, yerine Niğbolu'da vâki merhûm Kâdi 'Ivaz Medresesi'nden yevmi 50 akçe ile munfasıl olub iki yıla karib zemân infisali olan Mevlânâ Ahmed dâileri tâlib olub muhil ve lâyük olmağın yevmi 50 akçe ile ve hizmet-i fetvâ ile sadaka buyurulmak ricâsına pâye-i serir-i 'alâyâ arz olundukda sadaka buyurulub kayd olundu.» (RKR, III, s. 6.)

7 — Mevlânâ Zâhid: «Dâru'l-hadis-i Mehmed Paşa der İstanbul. Yevmü's-salis fi 8 Rebiu'l-âhir sene 996. Merhûm Sofu Mehmed Paşa'nın mahrûse-i İstanbul'da vâki dâru'l-hadisinin müderrisi olan Mevlânâ Zâhid dâileri tarik-i Hac'da vefât etmeğın nakl-i hadis-i şerifde kâyim-i makâmı olub sulbi oğlu Mevlânâ Muhammed dâileri yerine tâlib oldukda Hatt-ı hümayun-i se'âdet-makrûn ile ehli ise verilsin buyurulmağın hasb-i hâli tefâhus olundukda ehliyyeti zâhir olub merhûm vâlidî mutasarrıf olduğı vazife ile inâyet buyurulmak ricâsına pâye-i serir-i ma'delet-masire arz olundukda sadaka buyurulub kayd olundu.» (RKR. III, s. 44.)

8 — Mevlânâ Muhyiddin: «Medrese-i Mustafa Bey. Der Gümülcine. Kasaba-i Gümülcine'de vâki merhûm Mustafa Bey Medresesi'nde yevmi 25 akçe ile ber vech-i tekâüd müderris olan Mevlânâ Muhyiddin dâileri vefât edub yerine merhûm Ali Paşa müderrisi olan Mevlânâ Abdurrahim dâilerinin i'âdesinden mülâzım olub üç yıl zaman mülâzımeti olan Mevlânâ Muhyiddin dâileri tâlib olup muhil ve lâyük olmağın yevmi 20 akçe ile inâyet buyurulmak ricâsına pâye-i serir-i ma'delet-masire arz olundukda sadaka buyurulub kayd olundu. Yevmu's-sâlis fi 6 Zilka'de Sene 996.» (RKR. III, s. 73.)

9 — Mevlânâ İbrâhim: «Medrese-i Mustafa Paşa der Budin. Yevmu's-sâlis fi 8 Rebiulâhir, sene 996. Budin'de vâki Mustafa Paşa Medresesi'nde yevmi 50 akçe ile müderris olan Mevlânâ el-Hâc İbrâhim dâileri vefât idub yerine yevmi 40 akçe ile Varna'da vâki İs-

maîl Çavuş Medresesi'nden munfasıl olub iki yıla karib zaman infisâli olan Mevlânâ Ni'metullah dâileri tâlib olub muhil ve lâyük olmağın yevmi 50 akçe ve hizmet-i fetvâ ile inâyet buyurulmak ricâsına pâye-i serir-i ma'delet-masire araz olundukda sadaka buyurulub kayd olundu.» (RKR. III, s. 41.)

10 — Mevlânâ Ahmed: «Medrese-i Balabâniyye der Gelibolu. Yevmu'l-ehâd fi 25 Muharrem Sene 998. Gelibolu'da vâki Balabâniyye Medresesi'nde yevmi 20 akçe ile müderris olan Mevlânâ Ahmed dâileri fevt olub yerine mahrûse-i İstanbul'da yevmi 25 akçe ile A'mâ Hasan Medresesi'nden munfasıl olub iki yıla karib zaman infisâli olan Mevlânâ Mahmûd dâileri muhil olmağın yevmi 30 akçe ile inâyet buyurulmak ricâsına pâye-i serir-i 'alâye arz olundukda sadaka buyurulub kayd olundu.» (RKR. V, s. 101.)

11 — Mevlânâ Şemsüddîn: «Haseki Sultan Dâru'l-hadisî der İstanbul. Yevmu's-selâse fi 20 cumâde'l-evvel sene 998. Mahrûsa-i Kostantniyye'de merhûm Haseki Sultan binâ eylediği dâru'l-hadisîde yevmi 25 akçe ile ber vech-i te'yîd müderris olan Mevlânâ Şemsüddîn fevt olub yerine yevmi 30 akçe ile medreseden tekâüd ihtiyâr eden Mevlânâ Alâüddîn dâileri ehl-i ilm olub her vechile lâyük ve müstehik olmağın yevmi 25 akçe ile ber vech-i te'yîd inâyet buyurulmak ricâsına pâye-i serir-i 'alâye arz olundukda sadaka buyurulub kayd olundu.» (RKR. V, s. 109.)

12 — Mevlânâ Muhyiddîn: «Medrese-i Kirmâsti der İstanbul. Yevmu's-sâlis fi 14 Rebiu'l-evvel sene 997. Mahmiye-i İstanbul'da vâki Kirmâsti Medresesi'nde yevmi 30 akçe ile müderris olan Mevlânâ Muhyiddîn dâileri vefât eyleyüb yerine mahmiyye-i mezbûrede vâki merhûm Hasan Paşa Medrese(sinden) yevmi 25 akçe ile munfasıl olub bir yıldan ziyâde zaman infisâli olan Mevlânâ Muhyiddîn dâileri tâlib olub ve ders-i mezbûre hâzir olub kemâl-i istihkâkı zâhir olmağın yevmi 30 akçe ile inâyet buyurulmak ricâsına pâye-i serir-i a'lem-masire arz olundukda sadaka buyurulub kayd olundu.» (RKR. III, s. 84.)

13 — Mevlânâ Muslihiddîn: «Medrese-i Hâce Hâtûn der İstanbul. Yevmu's-sâlis fi 11 Receb, sene 996. Mahrûse-i İstanbul'da vâki Hâce Hâtun Medresesi'nde yevmi 30 akçe ile müderris olan Mevlânâ Muslihiddîn dâileri vefât idüb yerine şeh-zâde hazretlerinin hâcesi iken vefât eden Mevlânâ Azmi Efendi dâilerinin oğlu olub hâce efendi dâilerinden istihkâk-i ilmiyyesi hasebiyle müstakillen mülâzım olan Mevlânâ Ahmed dâileri tâlib olub ehl-i ilim ve sâhib-i

marifet ve fart-ı ehliyyet ve kâbiliyyet ile mevsûf olduğundan ma'ada hazâne-i âmireden vazifesi yevmî 35 akçe olmağın medrese-i mezbûre mevlâna-yı mezkûre yevmî 40 akçe ile inâyet buyurulmak ricâsına pâye-i serîr-i ma'delet-masîre arz olundukda sadak buyurulub kayd olundu.» (RKR. III, s. 54.)

14 — **Mevlânâ Muslihiddin:** «Medrese-i Cenâbi Efendi der İstanbul. Yevmu'l-ehad fi 27 Muharrem Sene 996. Hâliyâ Mahmiyye-i Haleb kâdisi olan Mevlânâ es-Seyyid Mustafa Efendi dâilerinin mahrûse-i İstanbul'da binâ eyledüğü medresede yevmî 20 akçe ile müderris olan Mevlânâ Muslihiddin dâileri vefât idüb bir sene nakîbu'l-esrâf iken vefat eden merhûm Mevlânâ Muhyiddin Efendi dâilerinin mevtâsından mülâzım olup üç yıl zaman mülazimeti olan Mevlânâ Muhyiddin dâileri tâlib olup lâyük ve müstahik olmağın yevmî 20 akçe ile inâyet buyurulmak ricâsına pâye-i serîr-i âlem-masîre arz olundukda sadaka buyurulub kayd olundu.» (RKR. III, s. 31.)

Bu örnekleri çoğaltacak elimizde yüzlerce not bulunmaktadır. Taramakta olduğumuz Kadî-asker Rûz-namçeleri ve henüz tarama fırsatı bulamadığım Tarik Defterleri'ni fişledikten sonra yukarıda da arzettiğim gibi Şakâik'in Atâi zeyline ilâveler yazabilmek mümkün olacaktır. Seçtiğimiz örneklerde de görüldüğü gibi. Hadâiku's-şakâik ve Hadâiku'l-hakâik'e geçmeyen ulemanın vefat tarihleri Mecdî'nin ve Nev'i zâde'nin eserinin içine aldığı zamâna girmektedir. Buna rağmen bu ve benzer zevâtın mezkûr eserde bulunmaması Mecdî ve Atâi'nin örneklerde zikrettiğimiz kaynakları kullanmadığını göstermektedir. Hadâiku's-şakâik ve Hadâiku'l-hakâik fi tek-miletî's-şakâik'in tekrar basılma hazırlıklarının yapıldığı şu günlerde arzettiğimiz kaynakların da taranarak eserlerin eksiklerinin tamamlandıktan sonra basılması dileğimizdir.

BİBLİYOGRAFYA

- 1 — Mecdi Mehmed, Hadâiku's-şakâik, İst. 1268.
- 2 — Nev'i-zâde Atâi, Hadâiku'l-hakâik fi tekmileti's-şakâik, İst. 1268.
- 3 — Uşşâki-zâde İbrâhim, Zeyl-i Şakâik, H.J. Kisling neşri, Wisbaden, 1965.
- 4 — Âkif-zâde Abdurrahim, Kitâbu'l-mecmu' fi'l-meşhûd ve'l-mesmû', Ali Emîri Kütüp. Arabî, nr. 2527.
- 5 — Bursalı Mehmed Tâhir, Osmanlı müellifleri, I, II, III, İst. 1332.
- 6 — Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmâni, I, II, III, IV, İst. 1308-1315.
- 7 — Defter-i müsevvedât-ı in'âmât ve tasaddukât ve teşrifat, Belediye Kütüp. M. Cevdet Yazaları, 0, 71.
- 8 — Kâmil Kepeci Kasnifi Ruus Defteri, Nr. 208, 209, 211, 238, 214, 213, 225.
- 9 — Tarih-i Silsile-i ulemâ, Esad Efe. Nr. 2142.
- 10 — Kadî-asker Rûz-nâmçeleri, Şer'iyye Sicilleri Arşivi.
- 11 — Agâh Sırrı Levent, Türk Edebiyatı tarihi, I. Ank. 1973.
- 12 — Câhid Baltacı, XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri, İst. 1976.
- 13 — Behçet Gönül, İstanbul kütüphânelerinde al-şakâik al Nu'mâniya tercüme ve zeyilleri, Türkiyât Mecmuası, C. VII, VIII, cüz. 2. s. 136-168. İst. 1945.
- 14 — Muhammed Muhibbi, Hulâsatü'l-eser fi âyâni'l-karni'l-hâdi aşer, Beyrut.
- 15 — Peçûyi İbrahim, Tarih, İst. 1281-1283.
- 16 — Âli, Kunhu'l-ahbar, ünü. küt. Ty. 5959.
- 17 — BA. Ruus Defterleri.
- 18 — BA. Mühimme Defterleri.
- 19 — M. Râşid, zübdetü'l-vekâyi der belde-i celile-i Bursa, Millet Kütüp. T. 89.